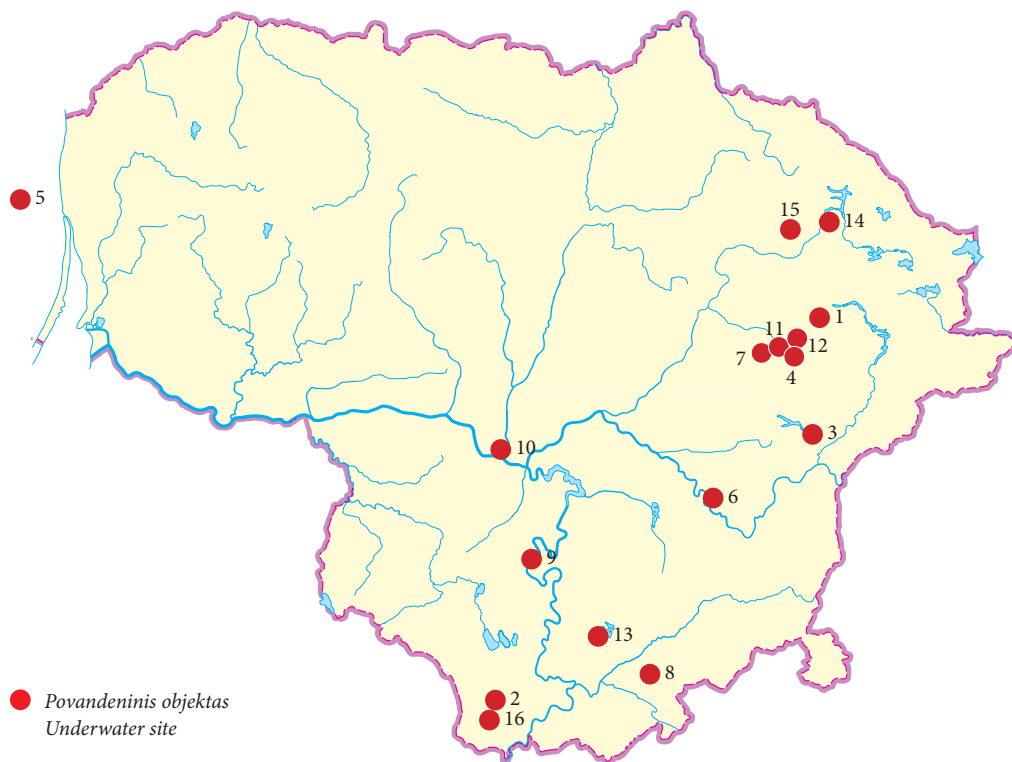

XIII. Povandeninė archeologija

Underwater archaeology

1 – Aisetas, ež.	9 – Nemunas, u.
2 – Ančia, ež.	10 – Nevėžis, u.
3 – Asveja, ež.	11 – Siesartis, ež.
4 – Baltieji Lakajai, ež.	12 – Stirniai, ež.
5 – Baltijos jūra (Smiltynė)	13 – Suvingis, ež.
6 – Dumblukas, ež.	14 – Šventoji, u.
7 – Luokesai, ež.	15 – Uosintas, ež.
8 – Mergežeris, ež.	16 – Vainėžeris, ež.

Zenonas Baubonis,
Mantas Kvedaravičius,
Elena Pranckėnaitė

Luokesų ežero polinė gyvenvietė I

Luokesų polinė gyvenvietė I aptikta 2000 m. žvalgant Luokesų ežero (Molėtų r.) Š krantą. Archeologinių tyrimų metu inventorizuoti išlikę poliai, išskelti surasti archeologiniai radiniai (žr. *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 229–231). Luokesų gyvenvietės I liekanos yra ežero Š kranto įlankoje, seklumoje, besitęsiančioje nuo kranto į R, iki didesniosios salos. Seklumoje gyvis siekia 1,1–1,9 m.

Archeologiniai povandeniniai gyvenvietės tyrinėjimai buvo pradėti 2004 m. ir vykdomi iki šiol (žr. *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 315–316; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 501–503; žr. *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 526–528).

2008 m. buvo tęsiami povandeniniai archeologiniai gyvenvietės tyrinėjimai, kurių metu buvo ištirta **perkasa 3** (4 m² dydžio), esanti sumontuoto ilgalaikio rėmo PV dalyje, centrinėje gyvenvietės teritorijoje.

Pradiniame sluoksnyje – iki 10 cm gylyje atidengta 40 vertikalių polių, kurių skersmuo siekia 4–11 cm. Sprendžiant pagal skersmenį bei tvirtumą, juos galima įvardyti kaip smulkius įtvirtinimus ar pagrindinės konstrukcijos pataisymus, bet ne atramines konstrukcines detales. Didesnio skersmens polius (3 vienetai, 9 cm skersmens) galima būtų priskirti pagrindinei konstrukcijai. Šiame sluoksnyje atidengti ir užfiksuoti 22 mediniai horizontalūs elementai – įvairaus ilgio (7–115 cm), 5,5–12 cm skersmens apvalūs rąsteliai. Šie rąsteliai išsidėstę dviem pagrindinėms kryptimis – ŠV–PR ir ŠR–PV. Perkasoje atidengta 12

akmenų, vidutinis jų dydis – 8x6x6 cm. Akmenys neapdegę, nesuskilę. Šiame sluoksnyje surasta ir inventorizuota titnago nuoskala bei degęs kaulo fragmentas.

10–20 cm gylyje atidengė 18 naujų vertikalių 3–11 cm skersmens polių, poliai užfiksuoti 0–10 cm gylyje, tęsėsi ir šiame sluoksnyje. Čia aptikta 13 naujų horizontalių medinių detalių, kurių ilgis siekė nuo 5 iki 115 cm, skersmuo – 5–12 cm. Visos horizontalios konstrukcijos – apvalūs rąsteliai, išsidėstę pagrindine ŠV–PR kryptimi. Užfiksuoti 7 nedideli akmenys, jų vidutinis dydis – 6x5x5 cm. Šiame sluoksnyje surastos ir inventorizuotos 2 lipdytinės keramikos šukės lygiu paviršiumi, titnago nuoskala ir tošies ritinys.

20–30 cm gylyje naujų vertikalių polių neatidengta, plote tęsėsi anksčiau užfiksuoti poliai. Pasirodė 23 naujos horizontalios medinės konstrukcijos. Dauguma medinių horizontalių elementų – įvairaus ilgio (35–212 cm) ir skersmens (6,5–13 cm) apvalūs rąsteliai apdegusia viršutine dalimi. Didžioji dalis šių konstrukcijų išsidėstę ŠV–PR kryptimi. Perkasoje užfiksuoti 8 pavieniai apie 9x5x5 cm dydžio akmenys.

30–40 cm gylyje atidengė dar 8 4,5–8,8 cm skersmens poliai ir 25 horizontalios 12–137 cm ilgio, 6–11 cm skersmens medinės konstrukcijos. Šiame lygyje vyrauja ŠR–PV kryptimi horizontalių konstrukcijų išsidėstymas. Surasti 2 lipdytos keramikos nežymiai brūkšniuotu paviršiumi fragmentai. Užfiksuota 14 apie 4x5x4 cm dydžio akmenų, išsidėsčiusių netaisyklinga linija Š–P kryptimi, palei V sienelę.

40–50 cm gylyje atidengė 13 polių, kurių skersmuo vyrauja nuo 5 iki 10 cm, bei naujos 13–125 cm ilgio, 5–11 cm skersmens medinės horizontalios konstrukcijos dalys. Konstruk-

cija išsidėsčiusi gana chaotiškai, tačiau galima atsekti pagrindinį ŠR–PV krypties išsidėstymą. Surasti 3 lipdytinės nežymiai brūkšniuotu paviršiumi keramikos fragmentai bei titnago nuoskala. Inventorizuotas ir 1 individualus radinys – akmeninio įteriamojo kirvio penties fragmentas.

50–60 cm gylyje horizontalių konstrukcijų gerokai sumažėjo. Atidengti 34 nauji apvalūs 11–97 cm ilgio, 5,5–12 cm skersmens rąsteliai, kurie aiškios sistemos nesudarė. Atidengti ir 4 nauji apie 9 cm skersmens poliai. Surastos 5 lipdytinės keramikos šukės, 2 titnaginės nuoskalos, medinio šaukšto semiamosios dalies (1 pav.) ir rankenos fragmentas, 2 beržo tošies ritinėliai.

0 — 3 cm

1 pav. Medinis šaukštas. E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 1. A wooden spoon.

0 — 3 cm

2 pav. Restauruotas puodas, rastas tirtame plote. E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 2. A restored pot found in the investigated area.

60–70 cm gylyje atidengta padrikai išsidėsčiusių medinių konstrukcijų ir jų dalių. Iš viso fiksuoti 34 vienetai. Medinių horizontalių konstrukcijų ilgis svyruoja nuo 6,5 cm iki 110 cm, skersmuo – 3–10 cm. Dar 9 vertikalūs poliai atsidengė ir šiame gylyje, jų skersmuo siekia 5–9 cm. Šiame sluoksnyje surastos 9 lipdytinės keramikos šukės, 5 titnago nuoskalos bei 5 kaulų fragmentai, taip pat beveik visiškai išlikęs puodas, gulėjęs ant šono. Puodas buvo iškeltas su šalia esančiu gruntu ir nugabentas į LNM Restauravimo centrą. Indo konservavimo ir restauravimo darbus atliko J. Petuchovas (restauravimo numeris 63/2008) (2 pav.). 70 cm gylyje surasti žvejybinio įrenginio, bučiaus fragmentai, inventorizuota iš žievės pagaminta plūdė (3 pav.).

70–80 cm gylyje atidengta dar 12 naujų apie 7–8 cm skersmens vertikalinių polių. Horizontalių konstrukcijų išsidėstymas aiškios sistemos nesudarė, mediniai elementai pasklidę beveik visame tirtame plote. Jų ilgis siekia 32–48 cm, skersmuo – 5–10 cm. Surinktos 28 puodų šukės nežymiai brūkšniuotu paviršiumi, 2 titnago nuoskalos, 16 kaulų fragmentų, iš jų 3 – žuvies kaulai. Dauguma kaulų yra apdirbti, smailinti. Šiame gylyje gausiausiai surasta individualių radinių: akmeninis amuletas, 2 medinio irklo fragmentai, sagos formos dirbinys iš beržo tošies (4 pav.), kaulinis ietigalis, dar vienas medinis šaukštas, 2 medinio kabliuko, galbūt naudoto tinklams nerti, frag-

0 — 2 cm

3 pav. Plūdė iš žievės. E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 3. A bark float.

mentai, šalia jų – kaulinė yla. Taip pat surasta nemažai virvių fragmentų, tinklo fragmentas, tošinio kibirelio liekanos.

Iš apatinio (70–80 cm) sluoksnio buvo paimta horizontalios medinės konstrukcijos dalis (Nr. 232) C_{14} datavimui, siekiant datuoti ankstyviausias detales. Gauta data – 1110–900 BC (Vs–1875).

Tirtame plote išsiskiria vertikalūs poliai, šalia kurių aptiktos šaknys. Iš apatiniame sluoksnyje (70 cm gylis) rastos šaknies buvo paimtas mėginys C_{14} datavimui. Gauta data – 1110–910 BC (Vs–1873).

2008 m. paimta 12 sedimentologinių mėginių iš tiriamo ploto bei 9 mėginiai iš gyvenvietės teritorijos. Nupjauta 18 vertikalų polių iš gyvenvietės išorinės tvoros bei 28 mėginiai iš vidinės gyvenvietės tvoros. Pjaunant vertikalius polių dendrochronologiniams tyrinėjimams, šalia vidinės tvoros polio 2–5 cm gylyje dumble surastas sveikas puodas, stovintis ant dugnelio. Preparuotas puodas nuvežtas į LNM Restauravimo centrą. Puodą konservavo ir restauravo Ieva Paukštytė (restauravimo numeris 62/2008) (5 pav.). Indo paviršius vertikalčiai brūkšniuotas, ornamentuotas įžambiai įrėžtomis besikryžiuojančiomis linijomis, kurios sudaro netaisyklingus rombus.

Iš viso surasti 107 vertikalūs poliai, kurių dauguma yra tik 4–7 cm skersmens ir 292 horizontalių medinių konstrukcijų dalys – apvalūs rąsteliai, kurių didžioji dalis 0–40 cm gylyje išsidėsčiusios ŠV–PR kryptimi. Daugumos horizontalių apvalių rąstelių viršutinė dalis yra apdegusi. Tirtame plote aptikta 52 lipdytos lygiu, silpnai brūkšniuotu paviršiumi keramikos šukės, kaip ir ankstesniais tyrinėjimų metais rasta titnago nuoskalų, kiaulių, galvijų kaulų bei lazdynų riešutų kevalų. Kultūrinis sluoksnis tirtame plote siekia 80–85 cm storį.

0 — 2 cm

4 pav. Iš žievės pagamintas žaislas (?). E. Prancėnaitės nuotr.

Fig. 4. A bark toy (?).

0 — 3 cm

5 pav. Restauruotas puodas, rastas palei gyvenvietės tvorą. E. Prancėnaitės nuotr.

Fig. 5. A restored pot found beside the settlement's fence.

Luokesų ežero gyvenvietės I su itin gerai išlikusia organine medžiaga tyrinėjimai ženkliai papildė informaciją apie bronzos ir ankstyvojo geležies amžiaus gyvenvietes.

Lake Luokesai pile settlement I

In 2008 the underwater excavation of lake Luokesai pile settlement I was continued with the excavation of 4 m². Pottery sherds (with brushed, smooth, and grainy surfaces), two pots that have survived almost complete (Figs. 2, 5), a small stone axe, and well preserved organic finds: bast ropes, the remains of a small bark bucket, bark artefacts (Figs. 3–4), a paddle, and wooden spoons (Fig. 1) were found in the cultural layer, which was 80–85 cm thick. It is still not possible to make scientific assumptions about the special construction features of the unearthed wooden constructions in the investigated area.